

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHÚNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR.

VI. KÖTET. — 6. SZÁM.

EMLÉKBESZÉD
PAÚR IVÁN

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA LEVELEZŐ TAGJA
FELETT.

HAMPEL JÓZSEF

L. TAGTÓL.

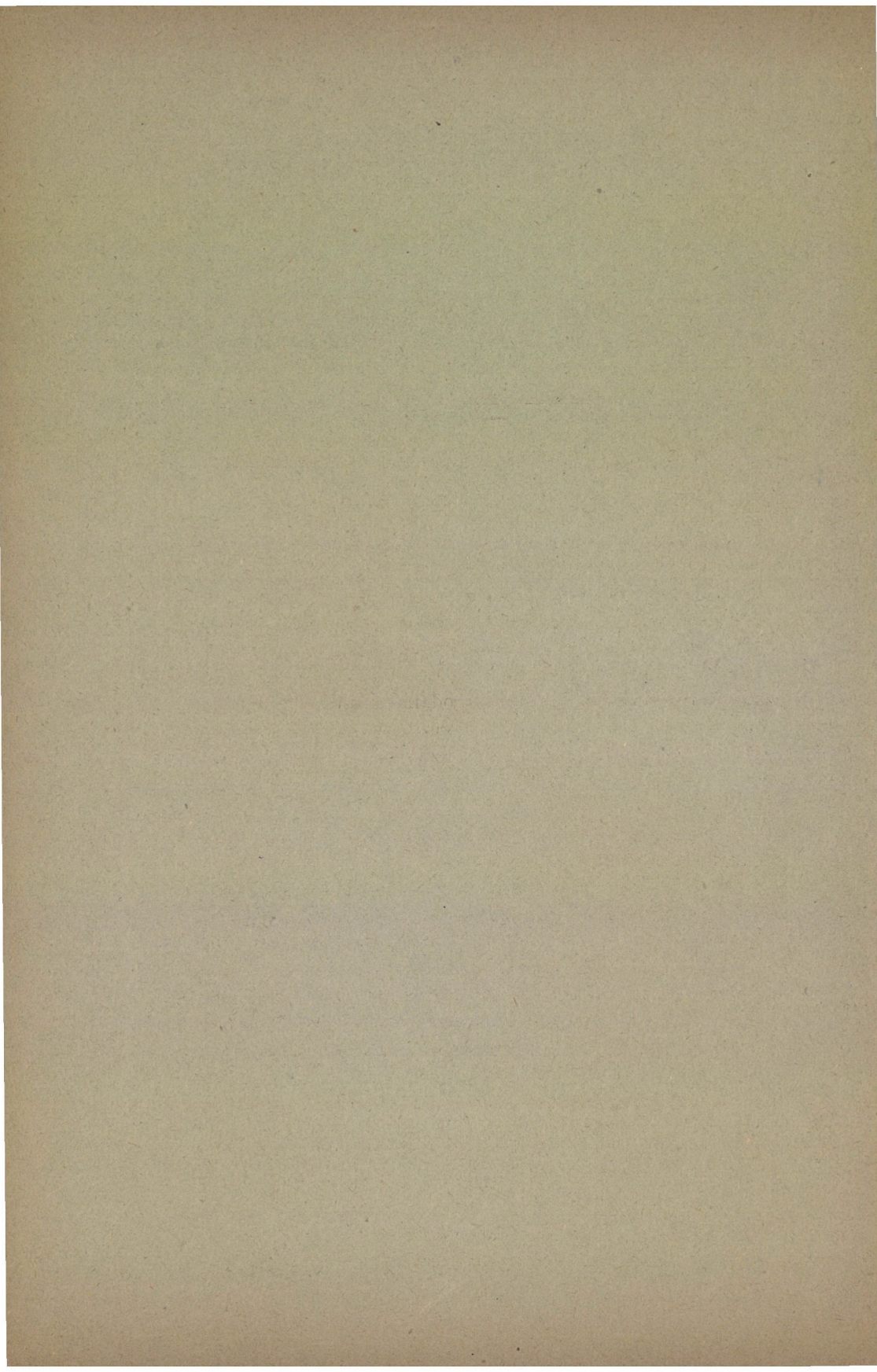
(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1890 február hó 24-én tartott
összes ülésén.)

Ára 25 kr.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1890.

PAÚR IVÁN LEVELEZŐ TAG EMLÉKEZETE.

HAMPEL JÓZSEF L. TAGTÓL.

(Olvastatott az 1890. február 24-én tartott összes ülésen.)

Hazánknak kevés oly boldog vidéke van, mint az a kies zug, melyet a Lajta és a Fertő határol.

A fajok szerencsés keverése, szorgalmas gazdáktól művelt gazdag talaj, apró városok sokasága, jó módú középosztály, főúri rend, melynek terjedelmes birtokain módos bérlők, mivel gazdatisztek csalá dai nyugodt, biztos létnek örvendve gyarapodnak, hozzá egy nagy birodalmi székváros közelsége; mind ezek a kedvező tényezők hosszú nemzedékek során oly kedvező társadalmi összességet teremtettek, melyre nagynevű emberek egész sora — korunkban Liszt és Hyrtl neve — elévülhetetlen fényt árasztottak.

Paúr Iván is, a nagy érdemű régiségtudós, kinek ezúttal emlékét ünnepeljük, e boldog vidékről való.

Oly családból származott, mely nemzedékek hosszú során át lakta Kis-Mártont, hazánk legszélét őrző ezen kedves kis városkát. Az ő őse volt a múlt század elején az a Paúr Mátyás, ki e város élén állott, mikor Károlyi tábornok ostromolta. Azóta a család több tagja az Eszterházyak szolgálatában állott, és Paúr Mátyás is, Iván édesatyja, a hercegi uradalom tisztje volt, mikor 1806-ban június 21-ikén fia világra jött.

Bájos szülőföldjén tölté Iván kisdéd korát, majd mikor felserdült, elküldték Sopronba és Kőszegre, hogy ott végezze középiskoláit.

Pál herceg hű tisztje fiát apailag támogatta, és mi természetesebb, mint az, hogy Ivánt is ugyan arra a pályára neveljék, mely családjának eddig is oly nyugodalmas, gond nélküli életet biztosított.

A serdülő ifjú Pozsonyban ügyvédségre készült, és röviddel azután, hogy 1831-ben ügyvédi oklevele megvolt, 1832-ben a herceg szolgálatába lépett. Itt eleinte négy évig mint segéd, utóbb pedig 1842-ig mint a lékai és kőszegi uradalmak ügyésze folytatta, úgy mint sok egyéb uradalmi tiszt, tevékeny de csöndes pályáját.

Derék, lelkiismeretes tiszt volt és híven teljesítette mindenkor kötelességét, de a gyakorlati élet aprólékos érdekei nem elégitették ki ideális vágyait. Fogékony lelkére korán hatottak a régi kor emlékei, erős, tartós hatással voltak fiatal képzeletére.

Már kis korában figyelmes szeme rajta csüng a régi templomok csúcsba futó ívein, elmereng a szószéken, melyről régi traditio szerint Kapisztrán egykor a kereszttáratot hirdette: a benzések sopronyi temploma fakasztotta (lelkes életírója Bella Lajos szerint) burjánzó életre a magot, mely kisdéd korában hullott termékeny lelkébe.*

És mikor utóbb mint hercegi hivatalnok Sopron és Vas megye emlékekben gazdag vidékeit bejárta, bő tápot nyert régészkedési szenvedélye, és a mint ez rendesen megszo-kott esni, szenvedélyével fölébredt gyűjtési kedve, és már ez időben keletkezett egyik régiséggyűjteménye, melynek válogatott régi fegyverek képezték főekességét.**

A harminczas években ily gyűjtési szenvedély ritka különczködés színében tünt fel a kortársak előtt.

Ha egy-egy főúr, mint Wiczay vagy Marezibányi vagy egy-egy gazdagabb földbirtokos, mint Fejérváry, Kubinyi és Jankovich ily «szeszélynek» hódoltak, az ily úri passiót csak

* Bella Lajos, Paúr Iván 8. l. A becses életírásból sok adatot vettem által, a miért szerzőjének köszönettel tartozom. Egyúttal neki köszönöm és Kugler levéltárnok úrnak, hogy Paúr Iván hátrahagyott irományait és okmányait fölhasználhattam.

** E gyűjteménye utóbb 1848-ban a szabadságharc idején elveszett.

úgy nézték a kortársak mint bármi más időtöltésre szánt sportot. Tudósok, a kik az ily gyűjtésektudományos fontosságát a közvéleménnyel meggyőzőleg megértethették volna, vajmi csekély számmal voltak, és a szerény tudósokra különben, vajmi kevésbé hallgatott a harminczas évek közönsége, legfőlebb sajnálattal tért fölöttük napirendjére. Azonban legkevésbé tudták azt megérteni Paúr akkori kortársai, hogy egy szerény állású uradalmi tisztnek legyenek oly hóbortos hajlamai, melyek annyira nem látszottak gyakorlati élethivatásával összhangban lenni. Paúr azonban sohse törődött azzal, hogy nemes passiójáról hogy vélekednek mások és így alighanem már azon időben annak tekintette őt a szűk látkörű megyei és városi lakosság, a minek később csúfolták t. i. különböznek.

Ha már e régészkedő hajlama miatt különböznek képzeltek, még inkább annak tartották, a mikor erős önállóságának és következetességének föláldozta eddigi életpályáját.

1842-ben történt, hogy fölöttes hatósága, akarata ellenére, más működési kört szemelt ki számára, melyre nem volt kedve. Ekkor a vasakarató férfi inkább ott hagyta tíz év óta becsülettel megállott helyét, inkább lemondott egy biztos életpálya minden várandóságairól, mintsem hogy hajlamai ellen cselekedett volna.

S ekkor lemondván ügyészi állásáról, megtörte a békókat, melyek eddig lekötve tartották, és mint harminczhat éves férfiú végre megtehetette azt a tanulmányútját, melyre tudományoszomjas lelke oly régóta vágyott.

Ott hagyja csöndes működésének eddigi színhelyét, a kis Köszeget, s világgá indul. Nagy ügygyel bajjal (a kor szokása szerint) megnyeri az úti engedélyt a megyétől, és mikor Bécsben is megengedték, hogy külföldre indulhasson, sok éven át megtakargatott filléreivel három hónapi útra ment. Megjárta Ausztriát, éjszaki Olaszországot és a Schweizot. Útjáról nem tett közzé úti rajzokat, mint sokan kortársai közül. Csak odavetett följegyzéseiből tudjuk, hogy ez útjában a középkori építményeken kívül leginkább az ókor emlékei vonzották s ezek közt is inkább az értelemhez mint a képzelemhez szóló föliratos monumentumok ragadták meg figyelmét. A római

epigraphia iránt, melynek ő nálunk egy évtizeddel utóbb hivatott előmunkása lön, ez útján támadt először erősebb hajlama. Verona volt útjának egyik főpontja. Itt találta a római kor néhány nagyszerű alkotását és itt merülhetett belé először egy nagy föliratos emléktár kimeríthetetlen kincseibe. A veronai Museo Maffeiban száz meg száz római domborművet és föliratos kőemléket nézhetett meg, melyeket még a század elején élt híres epigraphus gyűjtött egybe. Messze földön ez a museo lapidario volt a leghíresebb gyűjtemény, melyhez foghatót az akkori időkben az Alpesen innen hiába keresett volna a tudnivágyó epigraphus. A nemzeti múzeum akkor még pályáiban volt, föliratos gyűjteménye, mely most a leg-gazdagabbak egyike, akkor alig ment túl a 40—50 darabon.

Útjából visszatérve, legelső gondjának kellett lennie, hogy megszakított életpályáját folytassa, hogy megteremtse magának további keresetét, s ezúttal előbb kedvelt szűkebb hazájában keresett alkalmazást. 1843-ban hiába folyamodott a magyaróvári főjegyzőségért, ellenben sikerült neki a következő évben a pozsonyi váltótörvényszékhez mint gyakornok bejutni, a honnan kilépve 1847-ben félévig a trencsényi választott bíróság segédtitkára lön. Mind a két állásában a legszigorúbb kötelességérzés, pontosság és gyakorlati szakavatottság jellemezték. De ez időben is az archæologia volt kedvelt szakmája. Gyakran föl-föl rándult Bécsbe, a hol a császári régiséggyűjteményeket látogatta előszeretettel, és a hol oly szakkönyvtárakat is talált, minőket hazánkban abban az időben hiába keresett volna.

Ugyanez évtizedben fűződött közötte és Varsányi János között az a szoros kötelék, mely később oly sok hasznot hajtott a hazai szaktudománynak.

Egyik hivatalnok, a másik mérnök volt, de barátságuk erős záloga az a közös hajlam volt, mely őket a régiségtudomány felé vonzotta.

Sűrű levelezés köti össze a két lelkes bűvárt, és annál szorosabbá válik baráti viszonyuk, mennél inkább egymásra vannak utalva. Paúr ez időben legtöbbször helyhez kötött életet folytat, Varsányi ellenben mint földmérő folyton járhat-kelhet. Az egyik inkább elméleti tudománnyal, a másik ása-

tásoknál, mérnöki fölvételeknél, a rajzolásnál szakjuk gyakorlati előmozdításával járult a közös vállalatokhoz. Majdnem két évtizedig tartott e szoros viszony az egymást kiegészítő két derék kutató között, és a szakirodalom valamint fönmaradt levelezésök, melyet most nagy részben a sopronyi múzeum őriz, vállvetett működésök hangosan szóló tanulságos emlékeit őrzi.

1848-ban újra fordulat áll be életében. A nemzeti szabadságharcz megszakítja új pályáját. Ő is hazafias lelkesedéssel állott zászló alá. Ott volt mint nemzetőr a schwechati ütközetben, utóbb mint százados lépett be Görgey seregébe és Buda elfoglalása után őrnagyi rangot nyert.

A világsosi katasztrófa után öt hónapig volt fogva. Mikor a fogságból kiszabadult, az osztrák seregben való kényszer-szolgálat várt reá; de a besorozást, nyilván kora miatt, szerencsésen kikerülte.

Sorsa azonban így sem volt rózsás; mert nemcsak folytonos fölügyelet alatt állott, de legnagyobb nehézségébe került becsülettel föntartani sanyargatott életét.

Életének e legszomorúbb korszakában az a tudomány volt legfőbb vigasza, mely eddig is szabad óráinak nemes szenvedélye volt. Ismereteit, melyeket évtizedeken át mint gyűjtő és dilettáns szerzett, most tömörítette és talpraesett dolgozatokban, melyek először ébresztették föl a tudományos körök figyelmét, földolgozta. Most először értesült arról a világ, hogy Paúr Ivánban az irodalomnak új régiségtudósa támadt, kinek híre csakhamar elterjedt, tisztelettel töltvén el a közvéleményt, mely az ötvenes években Érdy János neve mellett nem ismert jelentékenyebb szakembert az ókori régiségtan terén.

Irodalmi föllépése szerény, ismeri képességeit és egy ízben őszintén bevallja, hogy «a foliánsokban lapozás zselyeszékes kényelmei, legalább az archaeologia körül, osztályrészüln csak a szobatudósokat illetik. Ezt tudom s nem irigylem, mert azok számába felolvadni, nyíltan bevallom, úgy mint készülségem nincs elég, hajlamot sem érzek.»*

* Új M. Múzeum 1852. II. k. 481. l.

Ez időben Varsányi barátja társaságában földfuróval (bot helyett) leginkább a főváros környékét járja be, és az Új Magyar Múzeum 1852. folyamában kezdi az e kirándulásokon gyűjtött érdekes fölíratos anyagot kisebb-nagyobb czikkeben közzétenni, melyeket tudományos tárczaczikkeknek lehet elnevezni. Mindegyik czikk komoly tartalommal bír, de szerző iparkodik könnyed formát választani, hogy a fölíratok, melyeket Cesare Cantù egy költői hasonlatban kavicsoknak nevez (ciottoli), élvezhető szellemi táplálék formáját öltsek.

Mindjárt első tárczája egy békásmegyeri hármass fölíratú araról hangulatos rajzot ad a régi Vindonianum = Bórosjenő = Weindorfról, melynek neve a fölíratban fönmaradt. Kedélyesen fűszerezi szigorún specialis tárgyú magyarázatait általános emberi megjegyzésekkel és a fölíratmagyarázóknál néha divó szörszálhasogató túlhajtásoktól menten. Így, a mikor az oltár fölíratában előforduló araról van szó, ekkép szól: az ara s altare közti különböztetés, minthogy az csupán tudósan hangzó, de magában üres szavak sarkain forog, ne is foglaltasson bennünket. Ellenben nála némelykor néhány rövid mondatba egész történelmi látképek tömörülnek, melyekre a hangulatot találóan jelző kifejezések ritka bőséggel vannak rendelkezésére. Mi történt Aquincum rombadólta után az óbudai síkságon? Elmondja nekünk Paúr költői nyelven: Aquincum* kényelmes fészkeről elrezzentettek a római sasok, szabályos útvonalokon már nem robognak fel s alá sem a fegyveres légiók, sem kereskedők nem hordják szét a polgárisodás s ipar olajágát. De üres nem marad a szinpad. Mesés külsejű, harezos férfiak állják körül most itt a füstölő üszköket, s a máglyán a honalapító Árpád hullái porlottak el, tort ülnek a harezfiak s az áldozatúl elesett fehér lovak része alig, hogy elpárolgott a földről, már is fűрге munkával elegyengeti e botrányos pogány-halmot a térítő sereg, és a megváltó Isten szűz anyjának szentelt Fehéregyház alapjait rakja le. Királyi kegy pártfogolva gazdagítja a mellette alapított zárda lakosait, de nem sokára ezeket is szent karénekek közt üldözi halomra a félholdat maga előtt hordó

* Új M. Múzeum 1852. II. k. 489. I.

török csorda; szentségtörő merény által istálló lesz a szent hely s hol ősapáinkról locsolták le ez új hazában legelőször az eredeti bűnfekélyt — a márvány medenczéből arab ménét itatja a tarfejü spahi. Rom lesz ismét minden, és tisztára sepri a tért a harcok vihara s Fehéregyház helyét ma sem leljük.

Máskor Tétényre rándúl ki a buzgó régész¹ — és ott az ő jelenlétében bontanak föl antik sírokat, melyeknek ketteje régi feldöntött római fogadmányi emlékekből van rakva. Az egyik emlékirat 209-ből való és Severus Antoninus és Geta császároknak van szentelve, a másik azért érdekes, mert a Tétényen állomásozott első thrák lovassági csapat dupla ellátású katonája állította, míg a harmadikat házi istenének szentelte egy Titus Julianus nevezetű egyén, azért mert valami bajban nemtője óhaját teljesítette.

Ezúttal Paúr a római fogadmányi oltárokról értekezik tanulságosan.

Máskor czikkét² egy Sopron megyei római síremléknek szenteli, melyet 1853-ban a répczeszemerei templom oldalfalában fedezett föl és irt le Nagy Imre tagtársunk. A két tudós már akkor is kölcsönösen segítette egymást és utóbb is nem egy tudományos vállalatban közösen munkálkodott.

Kevéssel utóbb³ a szerző négy aquincum-vidéki föliratos követ ismertet Kovácsi helységből. Minden kezdő epigraphusnak ajánlható e czikk elolvasása. Paúr mester abban, hogy mi-kép kell ily római föliratot olvasni és értelmezni. Figyelme kiterjed a fölirat irodalmára, legnagyobb szabatossággal ügyel a külső formára, magyarázza a tartalomból a mi abban figyelemre méltó és új, és kiemeli belőle mindazt a mivel olvasó körének ismereteit, de egyúttal a szaktudomány körét is bővíti. Mind ezt gonddal, de nem pedanteriával teszi és oly stilussal, hogy a laikus is élvezettel olvassa. Azok közül, a kik ő előtte vagy ő utána ilyféle római fölirattani kisebb czikkekkal a laikus közönséget oktatni, a szakértőket gyönyörködtetni kívánták,

¹ Új M. Múzeum 1852. II. k. 852—866. ll.

² Új M. Múzeum 1854. I. k. 328—330. ll.

³ Új M. Múzeum 1855. I. k. 218—224. ll.

egy sem érte utól Paúrnak szárazságtól ment, eredeti, gyakran jóízű, humoros írásmódját. Főlöszleg hangszúlyozni, hogy Paúr teljesen az ő korabeli epigraphikus irodalom színvonalán állott. Mint autodidacta forgatta Zell ismeretes fölrattani kézikönyvét; nagy becsben állott előtte Katanchich és Schönwisner, és e belföldieken kívül, a hol szükségét látja, hivatkozik a külföldi híres szakférfiak műveire, Steinerre, Borghesire és Mommsenre.

E cikkei aránylag rövid idő alatt ismertté tették nevét, csak hogy sajnos: a tudós világ elismerése még néhány évig annyit sem használt a szegény volt honvédőrnagynak, hogy az intéző politikai körök a becsületes kenyérkereset után járót akár csak a legkisebb közhivatalra is méltónak ítélik, még ha oly messze állott is az a hivatalocska a politikától, mint a pesti akkor szervezőben volt új fogyasztási vámhivatal.

Sanyarú viszontagságai közepett sem akart az önérzetes férfi atyjának terhére lenni. Atyja halálával egy kis hagyaték szállott reá, és ekkor barátai tanácsára teljesen fölhagy a jogász-pályával, végleg megtelepedik Pesten, teljesen a tudós pályán marad, és mikor ezt teszi, valóban megindító lépésre szánja el magát. Az ötvenéves ember, lelkiismeretességében úgy vélekedik, hogy ő nem lehet igazi tudós, hogyha a tudományegyetem nem adja meg hozzá a sanctióját. Beiratkozik tehát Kiss Ferencznek, az archaeologiai tanszék akkori helyettes tanárának előadásaira s egy félévben két órán át hetenkint hallgat tőle görög és római archaeológiát s a következő semesterben antik érmészetet.

Csak mikor a tanár aláírása formailag is megadta a lehetőséget arra, hogy tudományos közállásra pályázzon, folyamodott a n. múzeumhoz, a hová vágyai régóta vonzották. Ezúttal tehát honvédőrnagyi érdemei már nem voltak útjában. A helytartótanács 1855-ik évi szeptember 24-ikén nagykegyesen 30 frt havi fizetéssel kinevezte díjnoknak, de úgy hogy a n. múzeum két osztályánál működjék, t. i. fölváltva a régiség- és könyvtárnál tartozott szolgálatokat tenni. Ime a mi mai napság fiatal tudósok kezdő grádusa, akkoriban érdemes öregek méltó jutalmának látszott.

Paúr Iván itt végre hivatalos állásban megvetvén lábát,

még szorgalmasabban műveli szakmáját, mint eddig. A legközelebbi évek irodalmi munkásságának legtermékenyebb korát képezik.

A római világba vezet bennünket egy akadémiai értekezése, melyet 1856-ban, június 30-ikán egy dunabalparti római erődről a pesti határban fölolvastott és utóbb az Ak. Értesítőben közzétett.¹

Csinos bevezetés után, melyben a rómaiak gondoskodásáról szól a dunaparti limest illetőleg, ismerteti azt a kis erődöt, mely a barbárok területén a Duna balpartján, szemben a régi Aquincummal hivatva volt a rómaiak átkelését az egyik partról a másikra védeni. A helyet a Rákospataknak a Dunába ömlésénél az u. n. Vizatanyán oly jól választották, hogy az 1848-ik pesti partvédelem idejében a honvédek is e helyütt hányták föl védő sáncaikat. Ez alkalommal tünt elé a kis római erőd; Érdy János gondoskodott róla, a honvédek nemis rombolták szét, de széthányatták a falakat a hetvenes években a pestvárosi mérnökök, kik a Pest városi éjszaki védgátat a Duna és a Rákos pataka hosszában épen erre vezették. Erombolás után Paúr cikke és a hozzá mellékelt képek többszörös értékkel birnak.

Utóbb 1858-ban Ficker ismeretes értekezése adott Paurnak alkalmat, hogy Aquincumot a Budapesti Szemle² olvasó közönségének bemutassa. Ezúttal említi, hogy több más ügybaráttal tervbe vette Aquincum «felrajzának» (topographiájának) elkészítését; ez oly föladatnak bizonyult, melyet az azóta elmúlt három évtized sem fejezett be.

Az érdi, csurgói és vaskúti u. n. kúnhalmokról értekezik egyik kisebb cikkében³ és azt javasolja, hogy alakuljon egy hazai archæologiai társulat és ez vegye kezébe a kúnhalmok fölásatását. A boldogútnak ez óhaja húsz évvel utóbb teljesült: a hazai archæologiai társulat 1879-ben létrejött, maga Paúr Iván is örömmel üdvözölhette, dolgozhatott is ifjui erővel számára és az ő megbízásából, de a hazai

¹ Magyar Akad. Értesítő 1857-ről. 222—232. ll.

² Budapesti Szemle 1858. 277—279. ll.

³ Budapesti Szemle 1858. I. k. 275—276.

kúnhalmok rendszeres fölásása nem oly csekély föladat, mely egy társulat kizárólagos föladata lehetne; a hány megye van az országban, annyi társulat kell ahhoz és akkor is csak több nemzedék fogja a nagy czélt megközelíteni. *A soproni szőlők a kuruczvilágban* * czím alatt néhány eredeti adatot közöl Paúr Sopron akkori történetéhez, a mikor a város legfontosabb jövedelmi forrását, a szőlőhegyet, a soproniak, mint királyukhoz híven ragaszkodó labanczok nagy önmegtadással föláldozták. 1858-ban a M. Tud. Akadémia tört. bizottsága megbízásából közzétette Csányi János Magyar chronikáját.** A krónika nemcsak helytörténeti érdekel bir Sopron múltjára az 1670—1704-ig terjedő mozgalmas években, de kiterjed általános érdekű hazai sőt európai eseményekre is, és már csak abból a szempontból is méltó a historicusok figyelmére, mert nagy eseményeknek mintegy visszatükrözése, egy vidéki kis város szűk körében élő értelmes polgári ember fölfogásában.

Paúr még 1834-ben ismerte az érdekes kéziratot, de sokat hányatott életében csak húsz esztendő múlva akadt ideje és alkalma, hogy a nemz. múzeumban azt gondosan lemásolja. Élvezettel fogja mindenki azt a tömör, jóízű stilussal írt értekezést olvasni, melyet a krónika elé tett. Kellő világításba helyezi az író, összegyűjti a mit élete fonaláról meg birt tudni és találó módon, magából a munkából vett példákkal jellemzi a korrajzi mű becsét.

Paúr e munkájával is bebizonyítja, hogy a mit végzett, híven és gondnal, helyes ítélettel és kellő írói tapintattal teljesíté. Mintát adott e publicatiójában arra, mikép kelljen ily esetekben körültekintő, értelmes kiadónak eljárnia.

Bock Ferencz egykori aacheni tudós kanonok kutatásai, a n. múzeumban, az esztergomi kincstárban és a budai várban őrzött koronakines körül, melyeket hol külön díszkiadványokban, hol a bécsi központi műemlék-bizottság kiadványaiban

* M. Akad. Értesítő 1857. 289—300. ll. Olvastatott az Akadémia jún. 17-kén tartott ülésén.

** Magyar Történelmi Tár. V. köt. Pesten, 1858. 231. l.

tett közzé, hazai kutatóink figyelmét is nagymértékben fölbresztették. Paúr Iván, a ki ez időtájban Boeckkal többször találkozott, épen e behatás alatt sűrűbben foglalkozott hazai középkori műtárgyak tanulmányozásával és e részben is megelőzte fiatalabb kortársait, Ipolyi Arnoldot és Rómer Flórist, kik a hatvanas évektől kezdve, jelentékeny irodalmi műveikkel háttérbe szorították és némileg elfeledtették Paúr Iván érdemeit.

Paúr czikkei közül, melyek e sorba tartoznak, azok, melyeket 1857-ben a Magyar Évlapokban, utóbb a Török János szerkesztésében megjelent Hazánkban közzétett, még ma is figyelemre méltók és számba veendők. Érdekes cikkeket szentelt ez években Szent István király palástjának * és a Nagyváradon fönmaradt középkori emlékeknek; ** ez utóbbi cikkében helyesen egészítette ki Fogarassy cs. k. conservator hivatalos jelentését, mely szerint Nagyváradon a régi dicsőség minden nyoma elpusztult volna.

Mint e rövid áttekintésből látjuk, Paúr irodalmi működése ez években sokoldalú volt, átölelte a hazai archæologia legmesszebb eső köreit. Azonban előszeretét mindig a római kor birta, melynek fönmaradt emlékeit állandó kitartással gyűjtötte. E gyűjteményét szívesen föltárta Mommsen előtt, mikor a híres tudós itt járt, hogy az általa megindított nagy római fölíratos munkához a pannoniai emlékeket gyűjtse.

Ismeretes, hogy e nagy vállalat az egész ókori világról a rómaiaktól maradt sokezer emléket volt hivatva egyesíteni. Ily óriási conceptiójú föladatban sok szakember kitartó szorgalmára volt szükség, és különös fontossággal bírt, hogy a régi világ minden részében a helyi kutatók, kik legjobban ismerik az ő szűkebb körükben fönmaradt emlékeket, szakismereteikkel hozzájáruljanak a közös czélra.

Mommsen hálásan ismerte el, hogy azon számos adat, melyet ez időekben Paúrtól nyert, jelentékeny segítségére volt pannoniai föladatában, dicséri Paúr szorgalmát és megbízhatóságát a fölíratok pontos leírásában és helyes értel-

* Magyar Evlapok 1857. I. köt. 21—25. ll.

** U. o. 31. l.

mezésében, és elismerésének nemcsak a porosz akadémia ülésén adott kifejezést, de jutalmúl nagylelkű áldozatkészségeért, melylyel saját gyűjtése gyümölcseit a közös nagy tudományos vállalatnak átengedte, oly kitüntetésre ajánlotta, melyet csak igazi tudományos érdemekért szoktak a szakemberek megnyerni: kinevezte a római archæologiai intézet tagjává.

E kitüntetés megszerezte a n. múzeum ötvenéves szerey diurnistájának a világ szaktudósai körében a rég megérdemlett elismerést, és mivel a külföld tekintélye előtt szívesen meg szoktunk hajolni, a következő esztendőben a M. Tudományos Akadémia is kifejezte Paúr szaktudománya iránt elismerését azzal, hogy megválasztotta tagjául.

Ugyancsak 1858. június havában megbízta őt az akadémiai érem- és levéltár kezelésével, de ezt a hivatalát nem látta el sokáig, mert még ugyanazon év szeptember 20-ikán kelt német levélben a gróf Széchenyi-család képviselője értesítette, hogy 930 frt évi fizetés és szabad szállás élvezetével, a grófi család levéltárnokának nevezetett ki.

Ez, akkoriban, tudós ember előtt oly fényes ajánlatnak látszhatott, minőt a központon még évek hosszú sora után sem remélhetett. Azért perczig sem habozott, és úgy vélekedett, hogy 52 éves embernek joga van ahhoz, hogy az élet viszontagságaitól menten biztos kikötőbe vonuljon, a hol kedve szerint élhetett szeretett történeti szakmáinak.

Vidékre vonulása az első három évben nem szakította meg azt az irodalmi tevékenységét, melynek köszönhette, hogy az akkori folyóiratok szerkesztői oly sűrűn ostromolták cikkekért. Nem volt azokban az években előkelőbb irodalmi vállalat, melyben nem lett volna része, mert szívesen közölték cikkeit, mert mindig volt tudományos magjok és a legkomolyabb tárgyat is élvezhető irálylyal tudta előadni.

Mikor a M. Tudományos Akadémia arch. bizottságát szervezte, Paúr Iván kezdettől fogva tagja lón, és mikor megindult e bizottság nagyfontosságú vállalata: az Arch. Közlemények, mindjárt e folyóirat első kötetében közreműködött, kiadván eddigi gyűjtéseinek dús eredménye gyanánt egy becses epigraphikus közleményét.

Paúr sem előbb sem utóbb soha oly jelentékeny számú

római fölíratot nem közölt. Mindegyik ily fölíratos emlék a régibb nemzedék mesterei szemében egy-egy féltékenyen őrzött kincs volt. Mikor Paúr, Toldy ismételt unszolására, föltárta készletét és egyszerre huszonöt ily féltékenyen őrzött gyöngyöt hullajtott ki belőle,* ez maga oly tény volt mely akkoriban Paúr nevét a legtiszteltebb epigraphusok sorába emelte.

A legtöbb fölíratot itt a fővárosban és annak közvetlen szomszédságában gyűjtötte össze. Köztök vannak a Diana fürdőbeli emlékek és a rákospalotai kövek, melyek a gróf Károlyiak parkját ékítik Fóthon. Ez a három rákospalotai fogadalmi emlék a Dunáninnen vidékről, melyet barbárok birtak és a hol a rómaiaknak soha jelentékenyebb telepjök nem volt, fontos helyrajzi jelentőséggel birt. A margitszigeti római köveket középkori romok közt lelte, a budaváriakat, újlakiakat, tétényieket és törökbálintiakat legtöbbnyire magán házakban kutatta föl, — egészben huszonegy származik Pannonia ezen részéből, csak négy felső Pannoniából, Szombathelyről, Gyimótfalváról és Sopronból. Körülbelül a fele e fölíratoknak sírkövekről való, a többi fölíratok közt legtöbb az isteneknek följánlott áldozati oltár, nevezetesen van Jupiternek, Junónak s a kettőnek együtt szóló oltár és van Herculesnek, Liberának, Silvanusnak és Nemesisnek szóló.

Nyilvános épületről, közfürdőről való az az emlékkö, melyet egyik óbudai, Flórián-útczai pinczének építésénél találtak, 1849-ben. A fölírat arról szól, hogy 268-ban Kr. u. az Ó-Budán székelte II. legio nagyobb fürdőépület, melyet sokáig pusztulni engedtek, újra fölépült és Paúr helyesen úgy vélekedett, hogy a szóban lévő fürdőépület ugyanaz, melynek alépítményét a múlt században 1776-ban ugyancsak a Florián-téren földerítették.

Igaza van Paúr Ivánnak abban is, hogy a fölírat által nyújtott adatot az egész aquincumi helyrajz egy igen fontos mozzanatának tartja, mert biztos támpontot nyújt annak megítélésére, hogy merre terült el a város katonai része, a mit e nevezetes fölírat nélkül kevésbé biztosan tudnánk.

* Arch. Közl. I. k. 1859. 217—228. ll.

Az aquincumi helyrajz szempontjából az a két fölírat is különösebb érdekű (XII. és XIII. szám), melyre akkor bukkant Paúr társával Varsányival, mikor 1855-ben és illetve 1857-ben a híres Fejéregyház nyomát kutatván az óbudai Papföldet bolygatták és ott középkori templom helyett antik alfütési épületek akadtak. Ennek romjaiból hoztak tehát elő egy antik arat, melyet az aquincumi colonia egyik seviralis ædilise L. Seranus Sfrontinus a Kr. utáni harmadik század elején az ő házi istenének szentelt. A téglá sem érdek nélküli, melyet ugyanott 1857-ben találtak, mert a rajta lévő bélyeg fig(lina) sab(in) magánember műhelyéből való. Mind a két adat tehát arra vall, a mire egyébiránt azóta sok egyéb támpontot is nyertünk, hogy az óbudai síkság azon részén, mely a szentendrei vasúti vonaltól keletre esett s a hol közel tíz év óta folynak a főváros szakszerű ásátásai, római colonia volt, t. i. Aquincumnak nem katonai, hanem önkormányzattal bíró polgári része.

Látni való, hogy Paúr Iván 1869-iki fölíratgyűjteményében sok érdekes adat rejlett. Kár hogy ő az ily antik fölíratokat közlő szakemberek föladatát legszűkebb értelemben fogta föl; beéri, hogy pusztán odaállítja a szöveget, a mi magában ugyan nagy érdem, de csak a szakértők legkisebb körére teszi hasznavehetővé a becses anyagot. Fölfogásom szerint a szöveget lehetőség szerint kiegészítve és teljes olvasással kellene közölni és a közlőnek rögtön legjobb tudomása szerint arra is kell utalni, hogy mily irányban bír a közlött fölírat fontossággal.

Ezek azonban egyéni nézetek, és éppen nem lep meg, hogy az ötvenes évek kutatói más nézeteket vallottak és különösen Paúrnál többször tapasztaljuk, hogy ő csak tárczacikkokban értékesíti tudományos vívmányait, a mikor tudósoknak ír, akkor lehetőleg óvakodik attól, hogy azokból a szükségesen fölül valamit eláruljon.

1858-tól kezdve Sopron állandó tartózkodási helye. Itteni hivatalában első dolga természetesen az volt, hogy a reábízott levéltárt alaposan áttanulmányozza, a mi néhány esztendei munkáját vette igénybe. Azután is mindig foglalkozott véle és legkisebb részletét úgy ismerte, hogy senki

hiába nem fordult hozzá segítségért, ha szaktanulmányaira ott volt valami föltalálható adat. Ugyanazon években készült akadémiai székfoglalójára. Atys mythosára gyűjtötte az adatokat, melyekkel egy oroszvári domborművet kívánt kellő világitásba helyezni. Szabad idejének java részét itt is tudományos utazásokra fordította. Legtöbbször régi barátja és ügytársa Varsányi János kíséretében járta be a Dunántúl jó részét, leginkább Tolna és Baranya megyéket. Gyűjtöttek is számos római fölíratot, melyeket azonban Paúr csak akkor akart közzé tenni, hogyha számuk ismét eléri a huszonötöt.

A huszonötös számot azonban sohse tudta teljessé tenni, mert volt egy buzgó vetélytársa: Römer, a ki még nálánál is szorgalmasabb volt, és az öreg Paúr nem csekély bosszankodására minduntalan közzétette leleteit és köztök sok olyat is, melyet hű másolatban Paúr megőrzött jegyzőkönyvében.

Igy történt, hogy az Archaeologiai Közleményekben Paúrnak 1861-ben közzétett XXV. fölíratos cikkét soha sem követte a második huszonötös sorozat közlése. Néhány napilapnak még Pesten tartózkodása idejében munkatársa volt. A Magyar-Sajtónak azután is hű munkatársa maradt, midőn Sopronba ment lakni, de mikor egyik cikkét a félénk Hajnik megnyirbálta, ezt zokon vette és áttért ismét a Pesti Naplóhoz. Kevéssel utóbb, mikor barátja Török János megalapította a Hazánkat, e vállalatban igen jelentékeny része volt Paúrnak. A Hazánk hat hetes füzetekben megjelenő, kemoly irányú folyóirat volt, melyben az ötvenes évek legkiválóbb hazai tudósait tömörítette a buzgó szerkesztő.

Horváth Mihály (Hatvani álnév alatt), Szalay László, Dánielik munkálatai mellett Paúr cikkei is, melyeket a hazai történelem egyes szakaszairól és középkori műemlékekről írt, jelentékenyen emelték a folyóirat színvonalát. A hazai műtörténetre különösen azon újítás volt termékenyítő hatással, hogy a folyóirat nemcsak leírásokban, hanem képekben is közzé tette hazai emlékeinket, melyek az akkori időkhöz képest megállották helyöket, és Paúr első műtörténeti cikke * bevezetésében helyesen jelzi a haladást, midőn

* Hazánk I. k. 1858. l. 227. l.

mondja: «Hazai ilyenmő emlékeink is még nagy részben ismeretlenek és ha igen, úgy más nyelvő műarchæologiai közlönyök voltak azoknak eddig is terjesztői, mit igaz, részben a költséggel járó illustratiók menthetnek.» A Hazánk programjában e mentségről önkényt lemondott, midőn a hazai műemlékeknek önálló rovatot nyitott és azt lelkiismeretesen be is tölti.

Paúr Iván tehát tervszerően indítja meg ezúttal hazai műemlékeink közzétételét és versenyre kíván szállani avval a hatalmas központi műemlék-bizottsággal Bécsben, mely az ötvenes évek óta az ő Közleményeiben és Évkönyveiben elismerésre méltó buzgósággal és jó magyar hazafiaktól, Ipolyitól, Henszlmanntól, Paúr Ivántól és másoktól támogatva, a világgal megismertette hazánk középkori műkincseit.

Hazánkfiái a bécsi bizottság német kiadványait nem egy becses közleménnyel gazdagították; írtak németül és méltóan képviselték szakmájukat; becsületet szereztek hazai tudományunknak és fölvilágosították a világot arról, a mit akkor Európában még nem igen tudtak, hogy hazánk művészete a középkorban lépést tartott az általános művészeti áramlatokkal.

Másrészt 1858 előtt a Pákh-féle Vasárnapi Ujságon kívül jóformán nemis volt más módjuk méltóképen közzétenni képes mellékleteket igénylő tudományos dolgozataikat. Fontos és korszerű haladás volt tehát, hogy Török János új folyóiratában a hazai műtörténet méltó és állandó képviselését programjába fölvette, és így a csak néhány évvel később megindult Arch. Közlemények gazdagon illusztrált köteteinek mintegy útát mutatott.

Helyesen cselekedett a szerkesztő abban is, hogy az új programmpont keresztülvitelét éppen Paúr Ivánra bízta. A szakkörök ugyan addig Paúrt leginkább mint a római föliratos emlékek hivatott magyarázóját ismerték, a közönség pedig mint oly hirlapírót, a ki zamatos nyelven tudja előadni mondani valóját: Hazánkbeli cikksorozata a római epigraphust és napi tárczaírókat már új oldalról mutatja be, ért ő a hazai műtörténethez is. Egymás után közli a híres Újlakiak sírköveit, a Capistrán-emlékeket, a Nádasdy-kelyhet — ezekkel gazda-

gította a Hazánk első kötetét. A másodikban meg esztergomi műemlékeket közöl és méltat, mert ugyanakkor tette közzé Török János az esztergomi primásról szóló köteteit és Paúr ebben is hű munkatársa volt; itt is ott is érdekesebb képeket és cikkeket találunk, melyek Bock ismert kanonoknak az esztergomi műkincsekről írt híres tanulmányai után is figyelemre méltók voltak.

Ekkor magyarázza Paúr Vitéz János esztergomi sírkövét közli Zalka László esztergomi érsek czímerét, értekezik Esztergomban őrzött miniatur festményekről és bemutatja, szintén sikerült rajz kíséretében, az esztergomi eskükeresztet.

Megengedem, hogy mai nap, a mikor egy egész nemzetnek módjában volt a hazai műtörténetet és műtudományt európai magaslatra emelni, Paúr Ivánnak «Hazánk»-beli fejtegetései és magyarázatai elhagyott színvonalon állóknak tűnhetnek föl előttünk. Megengedem azt is, hogy Paúr a magyar műtudományban nem volt tulajdonképen az első úttörő, ez érdem kétségtelenül Heszlmannt illeti, de Heszlmann az ötvenes években nem élt a hazában és nem írt a hazai közönségnek, és így Paúr Iván, midőn Ipolyi Arnold néhány évvel utána hazai műtörténeti tanulmányaival föllépett, teljes joggal mondhatta, hogy e későbbi sikerekhez ő egyengette az utat.

Ő is segítette megalapítani az új tudományt és a hazai műemlékek értelmes és szakszerű leírásaival hozzájárult e tudomány sajátos műnyelvének megteremtéséhez. Másik érdeme, hogy nemcsak annak az egy-két embernek nyújtott élvezhető olvasmányt, a ki akkor a szakközönséget képviselte, de közvetlen, egyéni, zamatos, lelkes stilusával, a művelt közönség érdeklődését is föl birta ébresztetni a hazai műemlékek iránt, sőt a mikor tárgya arra méltó, a mikor a szent koronáról, a szt. István palástjáról vagy az eskükereszttről ír, föl is melegszik; nyelve ilyenkor az ihlet magaslatára emelkedik és a hazafias fájdalom éveinek hangulatához híven kitér belőle az a szent tűz, mely az akkori hazafiakban elnyomva titkon forrott. Lelkesedése ilyenkor nem éri be a prózai formákkal, de költőiségre száll föl, így midőn a királyi

eskükeresztről írva, e verssel fejezi be nemes előadását: Nincs szentebb ereklyéd, térdre előtte Magyar.*

A szépen megindult műtörténeti cikksorozatnak hamar vége szakadt: két évfolyam bevégzése után megszűnt a Hazánk.

Ekkor, 1860-ban, megindította a fáradhatatlan szerkesztő, Török János, Hírnökét és elvállalta a Szent István-társulat kiadásában megjelenő M. Tud. Encyclopædiát. Mind a két vállalatban ismét hű munkatársa maradt Paúr Iván; a Hírnökben tárczákat, az Encyclopædiában régészeti érdekű cikkeket közölt. Így Sopronba való költözésének első éveiben még megvolt az az erős érdeklődése az irodalom s az írói pálya iránt, melyet benne a központ közel egy évtizeden át ébren tartott.

* * *

Paúr, mint a Széchenyi család levéltárnoka, igen hamar szorosabb érintkezésbe jött a családnak Sopronban és Nagy-Czenken lakó tagjaival és életének legdicsőbb nyereségül tekintette, hogy a «legnagyobb magyar»-ral lehetett személyes, bizalmas viszonyban. A hazában Széchenyinek alig volt buzgóbb bámulója, őszintébb tisztelője mint Paúr és Török, és azért kevés ember volt az országban, kikre a nagy Széchenyi elhúnyta közvetlenebb, súlyosabb csapás volt, mint Paúr Ivánra.

A nagy halott után nehéz és felelős munka várt reá. Ő reá bízta a család Széchenyi összes irományainak és levelezésének rendezését. A családnak ezután is holtá napjáig rendíthetetlenül hű embere volt, a ki ezért a nagy Széchenyi özvegyének valamint fiainak föltétlen bizalmára mindig méltó volt.

A hatvanas években több fontos irodalmi vállalatban vett részt. Munkatársa volt Römernek és Ráthnak a győri történelmi és régészeti füzetekben és közreműködött azon szövetkezetben, melyet néhány dunántúli történettudós

* Hazánk 1860. II. k. 431. l.

1863-ban megindított, az ott létező gazdag levéltári anyag közzétételére.

Az akkori résztvevők jó része még ma is Akadémiánk díszei közé tartozik, csak kettő: Ráth Károly és Paúr Iván nincs többé az élők között.

A szövetkezet már röviddel ezután saját költségén indította meg a Hazai okmánytárt, melyből 1865-ben két vas-kos kötet jelent meg.

A hatvanas évek közepén országszerte új életre ébredvén a politikai élet, a politika Paúrt is kirántotta esőndes tudománya köréből. Inter arma silent musæ. Nyolcz esztendeig majdnem teljesen szünetelt írói tolla. A köztiszteltű férfit nem vonhatta ki magát a politikai pártalakulás vesződségeiből, nagy része volt a sopronmegyei Deákpárt tömörülésében, sőt magas kora daczára a megyei közigazgatásban is, szerény de befolyásos hatáskört foglalt el, négy éven át (1867—1871), az akkor egymást követő főispánok oldala mellett teljesítvén titkári teendőket.

Ez években megszerezte ismert politikai egyéniség tekintélyét vívta ki magának, és jól esett neki, hogy a midőn a kormány «tudományos érdemei» jutalmául megadta neki az akkor még igen nagy becsű királyi tanácsosi czímet, ugyanakkor a gyakorlati politika s a megyei élet terén tanúsított hivatottságát elismerte a közvélemény az által, hogy a kertesi kerület egyhangúlag beválasztotta a megyei bizottságba (1872. januárius 3-ikán). Azonban a politikai és adminisztratív téren való működés nem elégíthette ki az eszményibb ambícióktól eltelt férfi lelkét, és a sok piszok és kellemetlenség is, melyet e téren tapasztalt, hozzá járult, hogy kedvelt szakmájához ismét visszatért. Egy más körülmény is újabban lánggra lobbantotta a már-már elaludt kutatási vágyát. A hetvenes évek elején építették Győrtől Ebenfurt felé azt a vasutat, mely szélétében átszeli egész Sopronmegyét s ekkor a megye részéről ő volt az ily ásatásoknál rendszeren előkerülő régiségletnek leghivatottabb ellenőrzője. El is járt hivatásában lelkiismeretesen; sem fáradtságot sem költséget nem kimélve. Eljárásáról 1873-ban adott jelentést az alispánnak s ugyanez alkalommal írta meg azt a csinos czikkét «egy piperéző

római nő sírja»-ról, melyben oly ügyesen tudta eltalálni azt a modort s azt a hangot, melyet a laikus közönség ily régészeti leletek méltatásában kedvel. Ettől kezdve legnagyobb lelkiismeretességgel teljesítette a megyei archæologus hivatását. Járt, kelt, gyűjtött, ásatott, semmiféle emlék nem kerülte el figyelmét és a megye minden részében voltak buzgó munkatársai, a kik gyűjteményét gyarapítani segítettek. Ekkortájt nyilván még azt a szándékot táplálta, hogy a megye monographiájához összegyűjti majd az emlékszerű anyagot és később meg is írja. Utóbbira már nem jutott ideje; áldjuk a gondviselést, hogy legalább az anyagot oly híven összehordta.

Más irányban is új munkásságra ébred. A hetvenes években sőt még a nyolczvanas évek legelején is szorgalmas munkatársa a Sopron című helyi lapnak; 1880-ig majdnem minden évben közöl e lapban régészeti és történeti kisebb-nagyobb cikkeket, melyekben bámuljuk az öreg úr fiatalos rugékonyságát és gyakran jó humorát, bár ekkor már fokról-fokra türehetlenebbé vált a baja, melynek végre áldozatul esett.

E cikkek jó részben régi soproni helytörténeti mozzanatokat tárgyalnak, néha a város régibb XVII. és XVIII. századbéli híresebb embereinek életrajzát is adja. Nemes czél lebegett ezzel szeme előtt, hatni kívánt a magyarosodó városnak akkor még kevés történeti érzékkel bíró lakosságára, a multra irányzott pillantásaival Sopron városi kortársainak figyelmét a mindennapi közönséges érdekkörtől más eszményibb törekvésű régibb elődeik viselt dolgaira akarta fordítani.

Értekezéseit néha élő szóval is elmondta az irodalmi körben, hol ő Frankenburg mellett mint tekintélyes irodalmi multtal bíró akadémikus egyik társadalmi központ volt.

Azonban ez a kör nem sokáig virágzott. A soproni társadalom nem az a talaj, melyben ily hazafias szellemű, eszményi czélokra törő mozgalom a korábbi évtizedekben könnyen elismerésre találhatott volna.

Az öreg urat nagyon elkedvetlenítette polgártársai magatartása. Bántotta, hogy buzdító szavai nem képesek azt a visszhangot kelteni, melyet remélt, és csak az vigasztalta, hogy

mégis akadt a fiatalabb nemzedékben néhány buzgó követője a ki körülvette, tudományos vállalataiban támogatta és buzgó áhitattal csüngött a mester ajakán.

E buzgók csapatja, néhány távoli barátjával folytatott levelezés és az a szeretetteljes melegség, melyet a vidék előkelő családjai körében talált, enyhítették az örökösen beteges agglegény keserveit és mérsékelték keserűségét, melylyel múltját és jelenét örökös elégületlen önbírálattal tekintette.

Gyakran megsajnálta, hogy élte derekán a fővárost odahagyta és önmagát szaktársai köréből száműzte, lemondván egyúttal azokról a segédeszközökről, melyek nélkül a vidéken dolgozó kutató nem maradhat meg tudománya magaslátán. Meghitt barátai előtt nem egyszer panaszlá el azt a keserűségét, melyet érzett a miatt, hogy irodalmi munkásságát nem oly erővel folytatta, mint az ötvenes években megkezdte, és a szigorú bíró önitélete úgy szólt: hogy nem végzett annyit, a mennyit tehetségeinél fogva a haza tőle megvárhatott.

Azonban vénebb korának e szomorú alaphangja még sem ölte el benne a munkaerőt, sőt ellenkezőleg majdnem utolsó lehelletéig önmagával való elégületlensége volt az a serkentő ösztön, mely folytonos tevékenységre bírta oly korban, a mikor közönséges halandók megpihennek és nemes otiumra fordítják fönmaradt éveiket.

Még a hetvenes években Sopronmegye archæologiai egyedíratára határozta el magát és elismerésre méltó szorgalommal gyűjté hozzá a tudományos anyagot. Fönmaradt gyűjteménye mutatja, hogy minő lelkiismeretességgel készült e föladatára. Nem csak római fölíratos emlékeket gyűjtött, a megyében fönmaradt őskori emlékek egész körére is kiterjeszté figyelmét, sőt a római koron innen, a közép- és újkori hazai emlékek gazdag sorozata mutatja, hogy tudományos látköre és ízlése nem állott meg korábbi évei kedvelt szakkörénél, hanem a kitűzött föladat tágabb tere, melyet maga elé tűzött, tudományos míveltségének kiszélesbülésén alapúlt.

Innen van, hogy a kutató, Paúr gyűjteményében minden korra talál jellemző emlékeket. Sokat egyik-másik kiállítás-

ról, hová tárgyait elküldte, már ismer a tudományos világ. Ezek sorából csak egyet emelek ki e helyütt, az ikvatoroki híres kelyhet, melyet az 1884-ik évi ötvös kiállításon láttak először hazai szakköreink. Hazánkban ez a legrégebb keresztény kehely; valószínűleg szent István korán túlmegeyen és alighanem német mester műve, mert gombján ott van a mester neve is CVNDPALD fecit.

A gyűjtemény legérdekesebb középkori tárgyai közé tartozott annak idején egy XIV. századbéli csinos elefántesont diptychon, nyolcz jelenettel Krisztus életéből. Egyfelől Krisztus kínzása, alatta a keresztbordás, alul az angyali üdvözlés és a pásztorok jelenetei voltak kifaragva, míg a második táblát a keresztfa és föltámadás, ezek alatt a három király üdvözlése és Jézus templomi bemutatásának jelenete ékítették.

Az újabb korbéli műtárgyak sorából előszeretettel gyűjté Paúr az agyagművességre tartozókat, kezdve a magyar jelzésű bélyeges tégláktól a legdíszesebb mázas festésű cserépkorsókig, minők Vas és Sopron megyékben, kivált a XVI. és XVII. századokból itt-ott még fönn maradtak.

Természetes, hogy agyagművekben különösen római gyűjteménye volt igen gazdag, mert igen helyesen úgy ítélte, hogy a római téglák, kivált hogyha a római hadsereg valamely csapatja reányomta bélyegét, fontos helyrajzi útbaigazításokat nyújthatnak. Sőt hazánkban, hol a rómaiság oly kevés kimagasló rommaradványt hagyott, jó formán épületek gyér alapjaira, sőt igen gyakran téglákra és cserepekre vagyunk utalva azon munkásságunkban, mely a római világnak színterét Pannoniában meg akarja állapítani. Mint az irodalomban, úgy az ő gyűjteményében is a római kor emlékei bírtak Paúrra mindig legtöbb vonzóerővel.

Az utóbbi évtizedek óta azonban ősrégészeti problémák is vonzották, és ezentúl őstemetőket ép oly buzgón kutatót, mint római sírokat.

1885-ben sikerült reá vennem őt, a ki akkor már az irodalomtól teljesen visszavonúlt, hogy ásatásairól az Arch. Értesítőben adjon hírt. Így történt azután, hogy a hőveji bronzkori halomban megejtett ásatásáról részletes jelentést írt, mely többszörös becsesel bír, jellemző eredményéért

és mert a mintaszerűen véghezvitt kutatásról példaszerű, szabatos leírást adott. A pogánykor legvégéről való egy más sírlelete, melyet ugyanazon évben írt le e czímen: Lovagok temetője Csornacsatáron. Azért lovagok temetője, mert a lovastúl való temetés érdekes példája és talán mint Paúr Iván kimutatni igyekszik, pogány besenyők sírhalma volt a X—XI. századból, mire az analogiák is utalnak.

Legérdekesebb ásatása az volt, melyet a régi Scarabantia keltakori temetőjében ejtett meg 1885-ben. Ásatásáról terjedelmes jelentést közölt az 1886. évi Arch. Értesítőben, s ez egyúttal utolsó archæologiai műve volt, méltó befejezése irodalmi pályafutásának.

Ez ásatás alatt egy izben a hely színén megfordulván, alkalmam volt bámulni az öreg úr mozgékonyágát és kitartását, melylyel daczolva a rossz idő kellemetlenségeivel, sokott pontosságával és lelkiismeretességével napokon keresztül saját maga vezette a nehéz ásatást. Ekkor tisztelettel tettem el e ritka férfi iránt, kinek lényében a félszázadon át gyűjtött érett tapasztalás oly összhangzatosan egyesült lángbuzgalmú nemes eszményiséggel.

Megnyílt előttem lelkének magas röpte, melyet soproni polgártársainak törpe nemzedéke oly kevéssé tudott megérteni. Kicsinyes rágalmakkal, értelmetlen ráfogásokkal keserítették életét, melynek java részét a tudománynak szentelte. Különcznek és kevélynek híresztelték az öreg urat, mert nem úgy élt mint ők, mert nem haszontalan csevegőkkel fecsérelte el drága idejét, de tartózkodott tőlök és csak rokonlelkű, magasabb röptü társakkal szeretett érintkezni.

A városi polgársághoz való viszonya legutóbbi éveiben annyira elkeseredett, hogy akkor is mikor nagylelkűen arra szánta el magát, hogy régiség-gyűjteményével megveti egy nyilvános múzeum alapját: az egyesületet, melynek azt tulajdonúl hagyta, Sopron városa kizárásával alapította.

A sopronmegyei múzeum alapítása volt utolsó nagy tette, mely emlékét a megyében meg fogja örökíteni. Mikor fényes gyülekezet előtt huszonöt évi szorgalmas gyűjtésének gyümölcsét az őt jellemző szerénységgel «térden állva» közözelra följánlotta, ekkor nem volt szem, mely örömtől ne

ragyogott volna és nem volt ajak, melyen meg ne harsant volna a lelkes éljen. Megválasztották a nemes adakozót tiszteletbeli elnöknek, és elhatározták, hogy gyűjteménye mindenkor az ő nevében lesz a megyei múzeumban fölállítva.

Es ő, a szerény munkás aggastyán, ezután mit tesz? Nem nyugszik meg a méltán ért elismerés babérjain, de mintha nemes tette fokozta volna fiatalos rugékonyságát — ezután is nap-nap után folytatja, most már a megyei múzeum érdekében, tudományos kutatásait; maga mellé vesz egy-egy fiatal munkatársat és bejárja vele a közelebbi és távolabbi környéket és szüntelenül gyarapítja az új társulat gyűjteményeit.

Munkás volt és szorgalmas addig a perczig, a midőn fogyatkozó életereje szünni kezdett és 1888. július havában ágyba kényszerült, a honnan többé már föl nem kelt, a hol végső kimerülés következtében csöndesen, minden küzdelem nélkül, ugyanez évi december 17-ikén végkimerülésben elszenderült.

PAÚR IVÁN

FONTOSABB ARCHAEOLOGIAI ÉS TÖRTÉNETI ÉRTEKEZÉSEI.

1838. Szombathelyi sarcophag, Honművész, 4 rajzzal.
1852. Melyik a pottendorfi «Cynosura» első kiadása? Magyar Hirlap 904. szám.
- Egy lap archæologiai tárczámból fametszettel (Békás megyeri római föliratos emlékek. Új M. Múzeum 1852.)
 - Még egy lap archæologiai tárczámból (Tétényi emlékek, keresztén római sírok. Új M. Múzeum 1852.)
1853. Aly Ripám levele Csúthy Pálhoz. Budapesti Hirlap 1853. 15. sz.
1853. Mátyás királynak egy nevezetes oklevele. (Új M. Múzeum 1853.)
- A Septimiusok sírköve a jáki templom tornyában. Budapesti Hirlap 153. sz.
1854. Ismét egy lap arch. tárczámból (Egy répczemelléki római emlék (Új M. Múzeum 1854. I.)
1854. Zwei römische Ziegel-Denkämler aus Steinamanger (Sitzungsberichte der k. k. Akademie der Wiss. phil.-hist. Classe XIV. Bd. 1854.)

1854. Seidl. Beiträge zu einer Chronik der arch. Funde (ismerteti P. I. Pesti Napló 1854. 33. sz.)
- 1853., 1854. Czikkek a P. Naplóban és a bécsi M. Sajtóban (1855.) Lásd alább.
1855. Kachelmann. Gesch. der ungar. Bergstädte, ismertette P. I. (P. Napló I. 129. és 130. sz.)
- Archæologiai tárczámból IV. (Kovácsii emlékek, Új M. Múzeum 1855.)
 - Egy elstülyedt falu harangja. (P. Napló 1855. I. 20. sz.)
1856. Adalék a protestáns ügy történetéhez az 1655-iki országgyűlésen (Új m. Múzeum 1856.)
- A főthi kert archæologiai érdekességei. (Magyar Sajtó 1856. 29. sz.)
 - A légekövekről (Család Könyve VII. és VIII. 222. s. kk. ll.)
1857. A daruvári felirat magyarázata (Új M. Múzeum 1857.)
- Egy Duna-balparti római erőd a pesti határban (M. Ak. Értesítő 1857.)
1857. A soproni szőlők veszedelme a kuruczvilágban u. o. 1857.
- Szent István király palástja. (Magyar Évtapok 1857. 25. lap.)
- A nagyváradi közigazgatási terület conservatorának hivatalos jelentése, 30. l. — Irodalmi Panoráma I., II., III., IV. czikk u. o. 61—70. ll.
1858. A horvát nemzet legkorábbi viszonyai az Arpádokhoz. (Hazánk I.)
- Egy Árpádkori bűnvádi ítélet külföldi jogforrásokkal párhuzamban (u. o.).
 - Levéltári adat a királyi igricekről (ú. o.)
 - Csányi János krónikája (1670—1704.) bevezetéssel és okmányos függelékkel. Pest, 1858. (M. tört. Tár. V. köt.)
1859. Magyar régiségek: A Nádasdy-kehely 39. l.; az Ujlakiak sírköve 227. l. A két utolsó Ujlaki és Capistrói János fráter 399. ll. (u. o.) Vitéz János sírköve; Zalkai László czimere. Egy festett kezdőbetű egy Bakacs-gradualéból (Hazánk II.)
- Archæologiai visszapillantások: A királyeskü keresztje 427—431. ll.; Vitéz János sírköve 71—78. ll.; Szalkán (Zalkay) László czimere 193—195. ll.; Egy festett kezdőbetű egy Bakacs-gradualéból 187—193. ll.; a Szelepcsényi-féle kereszt; Lippay bibornok czimere. (Magyarország Primásai Török Jánostól II. 1859.)
 - Huszonöt kiadatlan pannoniai latin fölírat (Archæologiai Közlemények I. 1859.)
1864. XI. Innocent pápa bullája, melylyel néhai kaloesai érsek Széchenyi Pál, egykori pécsi püspöki székében 1678. évben meg erősítettett; kiadva a Széchenyi grófok nemzetiségi levéltárában őrzött eredeti után, kőre rajzolt hasonmással, a nagyczenki parochialis templom felszenteltetése alkalmából. Pest, 1864. 4°. Budapesti Hirlap 1853. 55. l. A török világból. Mátyás király billikoma Rácz-Almásán. Modrovich Ignác birtokában.

- (Pesti Napló 1853. 1049. sz. szept. 8. tárczájában). A velenceiek ajándékozták Mátyás királynak, utóbb Battyáni Ferencz és 1852. gr. Battyáni Károly ingóságainak árverezésekor Modrovichhoz jutott.
- Üvegtölcséralakú, talapzata aranyozott ezüst.
1853. folyamban Pesti Napló. Szerk. Török János.
- 1137. sz. Garády. Adatok a magyarhoni ág. vall. egyházak hajdani létszámáról.
1854. 1315. sz. A népirodalomhoz. Garády.
- 1325. sz. Történelmi sorok. 1661-ből való magyar budai rabok.
 - 1405. sz. Történelmi sorok. Montecuculi a győri védbástyák újtója.
 - 1416. Der Fund von Lengerich im Königreich Hannover. Goldschmuck und römische Münzen. Beschrieben von. Fr. Hahn. 1854. Paúr Iván.
 - 1433. és 1435. sz. Történelmi sorok. A rábaközi billikom. Eszterházán őrzött 1670-ről április 20-ikáról datált egy láb magas ezüst billikomról tesz említést és ez alkalommal a Rábaközről hoz föl érdekes adatokat.
- Magyar Sajtó 1855. 6. szám. Történelmi sorok. A hegykői templom kelyhe a XV. századból. Hegykő nevérol — az ottani templomban őrzött kehelyről, mely fölirata szerint — az oltár lábába befalazott római emlékkőröl — Johannes de Nyml-é volt ; a XV. század legelejéről egy egész okmány 1414-ből, melyben Nyml neve előfordul és a harang 1547-ből való fölirattal.
- 16. szám 1855. Történelmi sorok. Egy jellemvonás Jurisics Miklós életrajzához. Kőszeg városának ispitályt épített.
 - 32. szám 1855. Történelmi sorok. (Szobieszki Jánosra és az 1684—99-ik évi török háborúra vonatkozó részletek.)
 - 42. szám 1855. Történelmi sorok. Párhuzamok Szalonta (Hajdu) városa pecsété és egy fiórenczi festész csinja között.
 - 50. szám 1855. Adalék a büi keresztes lovagrendi birtokok körül.
 - 59. szám. Történelmi sorok. Huszain pasa, mint Erdély békebirája.
 - 77. szám. Két római téгла cursiv felirattal Szombathelyről. I. 78. számban, II. 128. A fóthi kert archæologiai érdekességei.
1853. Bay de Kenezeo. Nem mind pogány, a mi pogányúl hangzik. Hic fuit Bay de Kenezeo 1582. A jáki apátság temploma egyik tornyában (P. Napló 941. sz.)
1855. Dák (erdélyi) polgáremlék Angliában (P. Napló I. 67.)
1856. Magyar Sajtó 96. sz. Levéltári adatok a constancti egyházi zsinat alatt Zsigmond király udvari kíséretében volt magyarokról.
- Három római téгла cursiv feliratának véleményezett olvasása (Magyar Sajtó 297. szám.)
1857. Pesti Napló. Egy lengyel diplomata észrevételei négy korona-kérő ellen. 295. l.

1857. Magyar Sajtó. Nemzet- és nyelvtörténeti adalék Moldvából 58. l.
1858. Pesti Napló. Az Anjou királyi ház történeti emlékei Magyarországon. 28., 29., 30. szám.
1865. Hazai okmánytár I. kötet. Kiadják: Nagy Imre, Paúr Iván. Ráth Károly és Véghelyi Dezső Győrött. 1865. II. kötet u. o.
- 1868. Az istituto di corrispondenza archeologica Rómában. Győri tört. és rég. füzetek IV. köt.
1870. Arch. levél. Arch. Értesítő III. köt. 103. l.
1871. Történet-archaeologiai séták városunkban és környékén; a nyéki sarkophág. (Sopron 39. sz.)
- Bauer János soproni polgár. (Sopron 1. sz.)
- Vitnyéd helységéről. (Sopron 25. és 44. sz.)
1873. Jelentés a győr-ebenfurti vaspálya-építkezési munkálatoknál felfedezett római kőkoporsókról; megjelent a «Sopron» című lapban; onnan átvéve az Arch. Ért. VII. kötet 258—261. l.
1873. Egy piperező római nő sírja; megjelent németül az «Oedenburger Nachrichten» című soproni lapban; onnan fordításban átvette az Arch. Ért. VII. köt. 149—155. l.
1876. Az utolsó boszorkány Sopron vármegyében. (Sopron, 1876. 34. sz.)
1877. A rossz szomszéd török pasa és a jó szomszéd török pasa. (Sopron 26., 28. sz.)
- Kisfaludy Boldizsár francia huszárőrnagy levele anyjához. (Sopron, 1877. 42. sz.)
1878. Preiner Mátyás soproni polgármester 1680. Sopron 13. sz.
- Kalecsák Péter soproni városplébániai káplán (1652—1676.) Sopron 51. sz.
1879. A soproni kereskedők veszedelme Tökölyi Imre hadaival szemközt 1683-dik évben. (Sopron. 1879. 98. sz.)
- Régészeti lelet Szárazvámon. Sopron 43. sz.
- Levéltári adatok a magyar főurak neveléséhez. (Sopron, 1879. 52., 53. szám.)
- Gróf Draskovits Miklós és neje gr. Nádasdi Krisztina instruktója fajok nevelője számára 1679. ápr. 26. Tömörd. Sopron 53. sz.
1880. A városi emlékjelek és a városház Sopronban. Sopron 92. sz.
- Csorna határában teljesített régészeti kutatásról. Sopron 12. sz.
1883. A kisczenki remete. (Századok XVII. kötet 1883. az okt. füzet 101—104. ll.)
1885. A nyéki sarcophag. Arch. Ért. 1885. 85—90. l. A hőveji őshalom u. o. 225—231. l.; Lovagok temetője Csornaacsatáron.
1886. A soproni «bécsi domb» vaskori temetője. Arch. Ért. 1886. 97—114. ll.